

UDENRIGSMINISTERIET

CENTRALASIEN-STRATEGI

DANMARKS POLITIK OVER FOR CENTRALASIEN

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Kort over Centralasien	4
1. Introduktion	5
2. Udvikling og udfordringer i Centralasien	6
2.1. Introduktion	6
2.2. Den politiske situation	6
2.3. Menneskerettighedssituationen	7
2.4. Den økonomiske situation	7
2.5. Den sikkerhedspolitiske situation	8
2.6. Internationale relationer og energiaspektet	10
3. EU's Centralasien-strategi	11
4. Danmarks politik over for Centralasien	12
4.1. Politiske relationer	12
4.2. Dansk bistandsaktivitet i Centralasien	13
4.3. Økonomiske forbindelser og samhandel	13
4.4. Dansk tilstedeværelse	13
5. Perspektiver for fremtidigt dansk samarbejde med Centralasien	14
Bilag: Landefakta	17
Bilag I: Kasakhstan	17
Bilag II: Kirgisistan	19
Bilag III: Tadsjikistan	21
Bilag IV: Turkmenistan	23
Bilag V: Usbekistan	25

Forord

Centralasien er en region af voksende betydning. De centralasiatiske lande er i øget omfang blevet genstand for stormagters modstridende interesser. De centralasiatiske regeringer går balancegang mellem de to store nabolande Kina og Rusland samt EU og USA. På den ene side er de centralasiatiske lande interesseret i at styrke relationerne til vestlige lande og er medlem af OSCE (Organisation for Security and Cooperation in Europe) og NATO's partnersamarbejde, EAPC (Euro-Atlantic Partnership Council). På den anden side har de centralasiatiske lande vigtige interesser at pleje i forhold til Kina og Rusland og er medlem af bl.a. SCO (Shanghai Cooperation Organisation).

Der er især store interesser i regionen på grund af de betydelige energiforekomster i Kasakhstan og Turkmenistan. Rusland, Kina, EU-lande og andre aktører udfolder bestræbelser på at sikre sig adgang til de to landes energiressourcer. Hertil kommer det internationale samfunds vigtige indsats i nabolandet Afghanistan. Udviklingen i Afghanistan er bl.a. afhængig af udviklingen i de centralasiatiske lande. I EU har EU's udvidelse mod øst og EU's styrkede samarbejde med østlige nabostater også ført til øget opmærksomhed på Centralasien. Det er en væsentlig international udfordring at håndtere muligheder, udfordringer og trusler i Centralasien.

Den globale udvikling peger i retning af en mere multi-polær og kompleks verden. Denne udvikling øger behovet for samtænkning og stabiliseringsindsatser for at håndtere den voksende udfordring fra svage stater. Dette gælder til dels også for Centralasien, hvor den tilsyneladende indenrigspolitiske stabilitet i flertallet af landene dækker over en række potentielle konflikter og risiko for terrorisme.

Det er vigtigt, at Danmark bidrager til den internationale indsats i Centralasien. Derfor har jeg som den første danske udenrigsminister i juni 2009 aflagt besøg i Kasakhstan, efterfulgt af et besøg i Tadsjikistan i oktober 2009. Og derfor yder Danmark finansielle bidrag gennem FN, OSCE og EU til fremme af demokrati, menneskerettigheder og bæredygtig økonomisk udvikling i regionen. Det er af væsentlig betydning, at disse organisationer sammen med Verdensbanken og den Asiatiske Udviklingsbank bidrager aktivt til at fremme reformtiltag i de centralasiatiske lande. Langsigtet stabilitet og fred i Centralasien forudsætter også styrket regionalt samarbejde. Der er endvidere behov for at styrke demokratiske værdier og institutioner, som kan sikre, at de centralasiatiske befolkninger er repræsenteret i den politiske beslutningsproces, og at konflikter løses med fredelige midler. Den danske regering vil i perioden 2009-12 som udgangspunkt bidrage med i alt 27 mio. kr. i bilateral bistand til centralasiatiske stater, med fokus på mindre menneskerettigheds- og demokrati-indsatser.

Per Stig Møller
Udenrigsminister

Kort over Centralasien

Kilde: Wikitravel (www.wikitravel.org)

1. Introduktion

De seneste års forøgede interesse for Centralasien er funderet i regionens fornyede geopolitiske betydning, både sikkerheds-, udenrigs- og energipolitisk:

- **Sikkerhedspolitisk** har NATO's militære engagement i Afghanistan siden 2001 betydet, at det internationale samfund inklusiv Danmark har stor interesse i at stabilisere den omkringliggende region. De centralasiatiske naboer er karakteriseret ved en række latente konflikter, bl.a. på grund af destabiliserende fundamentalistiske grupper, organiseret kriminalitet og betragtelig våben- og narkotikasmugling. Flere NATO-lande har endvidere benyttet baser i centralasiatiske lande som led i transport af mandskab og udstyr til ISAF-indsatsen i Afghanistan og til stationering af bl.a. fly og helikoptere til brug for ISAF-operationer. De forøgede problemer med at benytte Pakistan som transitroute for udstyr til ISAF indebærer, at transportruter gennem Centralasien har fået større betydning.
- **Udenrigspolitisk** har de centralasiatiske lande fattet øget interesse for EU, og efter EU's udvidelse mod øst har EU-landene øget fokus på EU's nye østlige nabolande og Centralasien. Dette har bl.a. resulteret i, at EU i 2007 vedtog en ny strategi for samarbejdet med Centralasien, med fokus på energisamarbejde og fremme af demokrati og menneskerettigheder.
- **Energipolitisk** er Centralasien på grund af betydelige energiforekomster i Kasakhstan, Turkmenistan og Usbekistan af stor interesse for USA, EU, samt Rusland, Kina og andre regionale stormagter.

Fra en europæisk synsvinkel er Centralasiens sikkerhedspolitiske stabilitet og økonomiske udvikling væsentlig på grund af regionens relative nærhed til Europa og risikoen for negative afsmittende effekter på EU af ustabilitet i regionen. Hertil kommer EU's ønske om større energisikkerhed. EU's engagement i landenes demokratiske og økonomiske udvikling er derfor vigtigt. Manglende støtte til landenes spæde reformtiltag vil kunne betyde øget risiko for, at disse tiltag fravælges til fordel for repressiv indenrigspolitik og dysfunktionel økonomisk politik. I så fald øges risikoen for social uro, religiøs fundamentalisme, terrorisme og andre sikkerhedstrusler.

Danmarks politiske engagement i regionen varetages primært gennem EU's fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik og via FN og OSCE. Den bilaterale danske bistand til regionen understøtter EU's fælles udenrigspolitiske målsætninger, med fokus på respekt for menneskerettigheder, retsstatsprincipper, god regeringsførelse, demokratisering og andre anti-radikaliseringstiltag. De danske indsatser vil bl.a. omfatte støtte til forberedelse af Kasakhstans OSCE formandskab i 2010. Danmark støttede, at Kasakhstan blev tildelt formandskabsopgaven, og Danmark følger op med tilbud om at yde landet bistand på demokrati- og menneskerettighedsområdet.

2. Udvikling og udfordringer i Centralasien

2.1. Introduktion

De fem centralasiatiske lande, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Usbekistan, har været selvstændige stater siden Sovjetunionens opløsning i 1991. Selv om der ofte refereres til Centralasien, som om landene er en homogen gruppe, er der reelt tale om fem meget forskellige lande, særligt hvad angår geografi, demografi, energiresourcer og deres økonomiske situation (se bilag I – V vedr. landespecifikke fakta). Relationerne mellem landene er generelt præget af gensidig konkurrence og mistillid, hvilket bevirker, at de på statsniveau kun i meget begrænset omfang har været i stand til at samarbejde med hinanden. Ikke alle landene er dog lige mistroiske over for hinanden. Bl.a. taler Kasakhstan og Kirgisistan om muligheden for en Centralasiatisk Union. Det står dog klart, at sådanne planer har meget lange udsigter. Nationale løsninger og prioriteter præger i stedet tankesættet hos de ledende politikere. Trods forskelle har de centralasiatiske stater dog en række fælles udviklingstræk og udfordringer, som i høj grad er betinget af deres fælles arv som tidligere sovjetstater og deres geografiske placering.

2.2. Den politiske situation

Landene er generelt karakteriseret ved udemokratiske politiske forhold og præsidentembeder med vidtrækkende beføjelser. Nogle af landene er fortsat styret af den samme personkreds som ved Sovjetunionens opløsning. Præsidenten og dennes nære personkreds har i de fleste centralasiatiske lande et fast greb om oppositionen og både den lovgivende og dømmende magt. At der ikke findes nogen særligt velorganiseret politisk opposition og civilsamfund skyldes bl.a. en høj grad af politisk kontrol.

For så vidt angår landenes demokratiseringsproces nåede Kirgisistan i de første år efter uafhængigheden relativt langt med hensyn til at omsætte vestlige demokratiske normer til lokale forhold. Efterfølgende gik demokratiseringen i stå. Tulipan-revolutionen i Kirgisistan i foråret 2005 førte til en kortvarig demokratisk opblomstring. Men regeringen har derefter ført en relativt hård kurs over for oppositionen og civilsamfundet. Ny lovgivning har indskrænket medie-, forsamlings- og religionsfrihederne. Oppositionspolitikere har været genstand for arrestationer og tvivlsomme retssager.

Tadsjikistan har i de seneste år udvist øget vilje til at samarbejde med vestlige lande og organisationer. Men reformprocessen i landet er endnu ikke kommet ret langt. Præsident Rahmon sidder tungt på magten, idet oppositionen er svag. Samtidig har den centrale regering relativt begrænset indflydelse i flere af landets regioner.

Kasakhstan har ved tildelingen af OSCE-formandskabet i 2010 forpligtiget sig til at gennemføre en række politiske og demokratiske reformer. Efterlever landet dets internationale forpligtigelser, kan denne udvikling måske influere positivt på de øvrige centralasiatiske regerings vilje til at iværksætte lignende demokratiske reformtiltag.

Med lederskiftet i Turkmenistan som følge af præsident Nijasovs død i december 2006 har landet forladt den selvvalgte internationale isolation og har gradvist åbnet sig for omverdenen. Hvorvidt lederskiftet vil resultere i reel demokratisk fremgang, er dog foreløbig usikkert. Der er foreløbig ikke grundlag for at håbe på en demokratisk udvikling i Usbekistan.

2.3. Menneskerettighedssituationen

Menneskerettighedssituationen er kritisabel i alle fem lande - dog i varierende grad. Grove krænkelse af menneskerettighederne har navnlig fundet sted i Usbekistan. Det er i særdeleshed de borgerlige og politiske rettigheder, som krænkelse, men også en række økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder overtrædes. Som eksempel på krænkelse kan nævnes: sikkerhedsstyrkernes og politiets anvendelse af voldelige overgreb og tortur, stærkt kritisable fængselsforhold, diskrimination af menneskerettighedsaktivister, oppositionelle og journalister, krænkelse af ytrings-, presse-, religions-, forsamlings- og foreningsfriheden, børnearbejde samt krænkelse af flygtninges internationale retskrav om beskyttelse. Alle fem lande er placeret i den nederste tredjedel af "Worldwide Press Freedom Index" (2008-versionen) udarbejdet af NGOen "Reporters Without Borders".

2.4. Den økonomiske situation

Trods den nuværende økonomiske krise er Kasakhstan fortsat den økonomiske sværvægter i Centralasien, med et BNP pr. capita i 2008 på 11.204 \$ og betydelige olie- og gasreserver. Samfundets ressourcer er dog ganske ulige fordelt blandt befolkningen. Kasakhstans internationale samhandel overstiger klart nabolandenes, og Kasakhstan er i stand til at tiltrække relativt mange udenlandske investeringer. Der er i de seneste år gennemført en række økonomiske reformtiltag i Kasakhstan. Store statslige indtægter fra oliesektoren er blevet investeret i andre sektorer med henblik på at modernisere økonomien og mindske afhængigheden af energiindtægter.

I kontrast hertil står de fire øvrige centralasiatiske republikker med ganske store dele af landbefolkningen under FN's fattigdomsgrænse og relativt få udenlandske investeringer. Turkmenistan har dog i lyset af dets gasreserver i de senere år oplevet en stigning i BNP, som i 2008 udgjorde 1.564 \$ per indbygger.

Figur 1: Økonomiske nøgletal for de centralasiatiske lande

	Kasakhstan	Kirgisistan	Tadsjikistan	Turkmenistan	Usbekistan
Befolkning i 2008	15,8 mio.	5,3 mio.	7,4 mio.	4,8 mio.	26,8 mio.
Areal	2.727.300 m ²	198.500 m ²	143.100 m ²	488.100 m ²	477.400 m ²
BNP pr. indbygger i 2008	11.204 USD	977 USD	689 USD	1.564 USD	979 USD
Vækst i BNP i 2008 (%)	3,2	7,6	7,9	3,0	9,0
Sektorandel i % af BNP:					
Landbrug	6	33	25	11,5	27,9
Industri/produktion	42	20	27	40,8	28,5
Tjenesteydelser	52	47	48	47,7	42,9

Kilder: IMF, UNDP og the Economist Intelligence Unit.

Alle landene har til en vis grad siden selvstændigheden i 1991 været karakteriseret ved stigende social ulighed, korruption, fattigdom og høj arbejdsløshed. Desuden er det sket en forværring af uddannelses-, sundheds- og andre offentlige serviceydelser siden sovjettiden. Dette til trods for øgede indtægter fra olie og gas i Kasakhstan og Turkmenistan. En stor del af de centralasiatiske befolkninger har derfor søgt arbejde i nabolandene, navnlig i Rusland og Kasakhstan. Disse migrantarbejdere bliver hårdt ramt af den økonomiske krise. Ligeledes tegner der sig et billede af, at krisen influerer positivt på Ruslands muligheder for indflydelse i Centralasien, idet krisen bl.a. har medført øget russisk långivning til og investeringer i regionen.

Den skrøbelige infrastruktur, som fortsat primært er fokuseret på adgang til det russiske marked, sætter klare begrænsninger for økonomisk fremgang gennem handel med andre lande. Den altovervejende fastholdelse af blot en eller to hovedsageligt råstofbaserede eksportvarer¹, sætter landene i en økonomisk sårbar situation. Den fortsatte statskontrol, protektionisme og den meget udbredte korruption spiller også en negativ rolle. Blandt de øvrige økonomiske eftervirkninger fra sovjetperioden skal fremhæves Centralasiens massive miljøforurening på grund af bl.a. industriel forurening, smog, overforbrug af kemikalier i landbrugsproduktionen, forurenende energiudvinding og minedrift. Hertil kommer uforsvarlig opbevaring af radioaktivt affald.

2.5. Den sikkerhedspolitiske situation

Sikkerhedssituationen efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991 var spændt i alle de centralasiatiske republikker, men intet andet sted udløste det så blodige sammenstød som i Tadsjikistan. Den lille republik nord for Afghanistan blev kastet ud i en borgerkrig fra 1992 til 1997, efter at den tidligere kommunistiske ledelse afviste at dele magten med islamistiske og pro-demokratiske kræfter. Perioden efter fredsslutningen i 1997 har været præget af en langsom tilbagevenden mod normaliserede tilstande.

Desuden har landene været præget af en række voldelige interne sammenstød og terrorhandlinger, især i den etnisk blandede Fergana-dal i grænselandet mellem Usbekistan, Kirgisistan og Tadsjikistan. Under sovjettiden var dalen et sted med fri bevægelighed for såvel mennesker som varer på tværs af grænserne. 20 % af Centralasiens befolkning er bosiddende i dalen, og på grund af den frugtbare jord producerer dalen f.eks. for Tadsjikistans vedkommende 60 % af det samlede BNP. Med selvstændigheden indtraf markante begrænsninger i den fri bevægelighed i form af visum- og handelsrestriktioner, hvilket også betød forringet adgang til vandressourcer. Der er endvidere grænsetvister mellem især Usbekistan og Kirgisistan og stridsspørgsmål om adgang til de mange mikroeksklaver, som findes i grænseregionerne i primært Fergana-dalen. Dette har ført til etniske stridigheder, strid om vand- og jordressourcer og massive fattigdomsproblemer. Dertil kommer, at dalen er hjemsted for radikaliserede grupper, som bl.a. finansierer deres aktiviteter gennem narkotikasmugling, med forbindelse til lignende grupperinger i Afghanistan. Smugling af

¹ Usbekistan fokuserer fortsat sin økonomi på bomuldsproduktion, Turkmenistan på naturgas, Tadsjikistan på aluminium, Kirgisistan på råstoffer så som guld og Kasakhstan på olie og gas, som det var tilfældet under Sovjetunionen.

narkotika fra Afghanistan til og gennem Centralasien til Rusland og Europa udgør et markant problem.

Spørgsmålet om fordeling af de stadig mere knappe vandressourcer udgør et særskilt og væsentligt stridspunkt i regionen. De bjergrige lande Tadsjikistan og Kirgisistan har relativt mange vandressourcer, mens de øvrige tre centralasiatiske lande ikke kan imødekomme den voksende efterspørgsel efter vand. Kasakhstan, Turkmenistan og Usbekistan anklager Tadsjikistan og Kirgisistan for at begrænse mængden af vand, der flyder til dem – og kritiserer planer om at bygge flere dæmninger til elektricitetsproduktion i bjerg-landene.

Den relative sikkerhedspolitiske stabilitet i landene dækker således over en række potentielle konflikter. Det er ikke sandsynligt, at de nuværende regeringer på sigt vil kunne kontrollere disse konfliktfremmende strømninger, hvorfor en demokratisk reformproces og øget regionalt samarbejde er i landenes egen interesse.

Der kan ikke tegnes et entydigt trusselsbillede af omfanget af islamistisk fundamentalisme og ekstremisme i Centralasien. Dels er der store tendensforskelle landene imellem, og dels gemmer magthaverne sig i nogle tilfælde bag truslen om ekstremisme for at legitimere repressive tiltag over for politiske modstandere.

Problemet er dog, særligt i Usbekistans tilfælde, at myndighedernes hårde kurs mod enhver form for religiøs udfoldelse er med til at presse religiøse grupper over i mere radikale miljøer. Fængslerne i bl.a. Usbekistan er et vigtigt rekrutteringssted for Hizb-ut-Tahrir. Regeringernes angst for islamistisk fundamentalisme risikerer derfor at blive en selvopfyldende spådom, hvis den hårde indenrigspolitiske kurs fastholdes. Der er sket en stigning i antallet af ekstremistiske grupper i bl.a. Kirgisistan og Tadsjikistan. Radikaliserede grupper forsøger også at etablere sig i Kasakhstan, hvor Hizb-ut-Tahrir og lignende grupperinger ikke traditionelt har haft fodfæste. Forværringen af den økonomiske situation og de sociale forhold øger risikoen for, at radikaliserede grupper, herunder også grupper fra Afghanistan, kan rekruttere medlemmer i regionen.

Ud fra et sikkerhedspolitisk synspunkt spiller Centralasien en konkret rolle i forhold til den internationale indsats i Afghanistan. En række NATO-lande har benyttet baser i centralasiatiske lande som led i transport af mandskab og udstyr til den NATO-ledede militære indsats, ISAF (International Security Assistance Force), i Afghanistan. Centralasiatiske baser har ligeledes været benyttet til stationering af bl.a. fly og helikoptere til brug for ISAF-operationer. De forøgede problemer med at benytte Pakistan som transitroute for udstyr til ISAF indebærer, at transportruter gennem Centralasien har fået større betydning. Det hører dog også med i billedet, at Kirgisistan i år har opsagt en aftale med USA og 11 andre NATO-lande, herunder Danmark, om at benytte Manas-basen i Kirgisistan til militære formål i relation til ISAF i Afghanistan. Efterfølgende har Kirgisistan imidlertid indgået en ny aftale med USA alene.

De centralasiatiske regeringer følger generelt udviklingen i Afghanistan med bekymring. Bl.a. Kasakhstan bidrager aktivt til den internationale indsats i Afghanistan, med fokus på humanitær bistand og støtte til uddannelses-sektoren.

2.6. Internationale relationer og energiaspektet

De centralasiatiske lande må operere i et geopolitisk felt mellem især Rusland, Kina, USA og EU, som har politiske, militære, sikkerhedsmæssige og økonomiske interesser i regionen.

Rusland er fortsat Centralasiens vigtigste partner såvel politisk, økonomisk som sikkerhedspolitisk. Ruslands nulsums-tænkning i relation til Centralasien betyder, at andre landes indflydelse og tilstedeværelse søges begrænset. Særligt er Rusland på vagt over for Kinas voksende kommercielle samarbejde med Centralasien og USA's militære tilstedeværelse. De fortsat tætte relationer mellem Rusland og Centralasien kan bl.a. forklares ved, at Rusland i modsætning til USA og EU ikke i særligt omfang arbejder for demokratisering og fremme af menneskerettigheder. Hertil kommer de tætte økonomiske og politiske forbindelser. Ligeledes har Rusland en indenrigspolitisk interesse i et stabilt Centralasien, idet Rusland frygter, at de ca. 20 mio. muslimer i Rusland kunne influeres af radikaliserede muslimske grupper i Centralasien.

Kina er rykket tættere på Centralasien, men Kinas interesser forekommer primært at være økonomiske, med fokus på øget samhandel, investeringer og energiforsyninger. Også Kina har en muslimsk minoritet, uighurerne, der lever i den nordlige Xinjiang-provins på grænsen mod Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan, og som den kinesiske regering beskylder for en række terrorhandlinger. Kina har derfor også klare egeninteresser i et stabilt Centralasien for at undgå, at islamistisk ekstremistisk aktivitet spredes fra Centralasien.

USA's relationer til Centralasien blev i årene efter 11. september 2001 markant udbygget på grund af USA's militære engagement i Afghanistan og det deraf følgende behov for at stabilisere Centralasien og oprette militære baser. Derudover udspringer amerikanske interesser i ønsket om at bekæmpe terrorisme, narkotika- og våbenhandel samt fremme vestlige landes adgang til energiresourcerne i Centralasien via Kaukasus og Tyrkiet. USA (og EU) har endvidere en interesse i at fremme demokratisering i denne del af den islamiske verden, bl.a. for at demonstrere at Islam og demokrati kan forenes.

De vigtigste regionale organisationer, som de centralasiatiske lande er medlem af, er SCO (Shanghai Cooperation Organization), SNG og OSCE. **SCO**, som består af Rusland og Kina samt de centralasiatiske lande minus Turkmenistan, har bidraget til at mindske spændingerne medlemslandene imellem. Fokus i samarbejdet er på sikkerhedstrusler såsom terrorisme, organiseret kriminalitet og narkotikasmugling. **SNG-samarbejdet** mellem de tidligere sovjetrepublikker er i høj grad domineret af Rusland og har ikke ført til markante resultater. Det samme gør sig gældende med hensyn til det regionale økonomiske samarbejde i **EEC** (Eurasian Economic Community) og det sikkerhedspolitiske samarbejde inden for **CSTO** (Collective Security Treaty Organisation). I fraværet af en egentlig regional centralasiatisk organisation, som kan fremme landenes udvikling, er de bilaterale relationer af stor betydning. **OSCE's** tilstedeværelse i de fem lande har ikke været problemfri, da OSCE-kontorerne og deres demokratiseringsaktiviteter ofte er blevet anset for indblanding i staternes indre anliggender og som undergravende støtte til oppositionen. Kasakhstans tildeling af OSCE formandskabet i

2010 kan forhåbentlig ændre denne opfattelse. Der kan allerede ses tendenser til en mere aktiv deltagelse fra de centralasiatiske staters side i OSCE-samarbejdet.

Centralasiens internationale betydning skyldes i høj grad de store energireserver. Kasakhstan har meget betydelige olie- og gasreserver og har oplevet en kraftig stigning i eksportindtægterne. En række vestlige lande, herunder USA og Italien, har engageret sig betydeligt i den kasakhiske olieindustri. Turkmenistan har især store gasreserver og har indgået en række aftaler om levering af gas til primært Rusland og Kina. Hvis Turkmenistan skal honorere eksisterende aftaler og også kunne eksportere gas til vestlige markeder, er der imidlertid behov for massive udenlandske investeringer. Styret har endnu ikke i større omfang indgået aftaler med vestlige energiselskaber om udvidelse af gasudvindingen. Generelt er investeringsklimaet i Turkmenistan dårligt på grund af manglende privatisering af de statslige virksomheder og regeringens restriktive økonomiske politik. Regeringen har hidtil især satset på eksport af naturgas gennem Rusland og Iran.

I lyset af EU's ønske om at mindske afhængigheden af russiske energiforsyninger har Nabucco-projektet fået øget betydning. Projektet går ud på at etablere en gasrørledning fra Kaukasus til EU via Tyrkiet. Hensigten er, at gassen skal importeres fra Azerbaidjan og om muligt også fra Kasakhstan, Turkmenistan og Iran. Et afgørende punkt for projektets rentabilitet vil således være, om det vil være muligt for Nabucco-konsortiet at indgå acceptable kontrakter om gasleverancer fra disse lande.

3. EU's Centralasien-strategi

EU's Centralasien-strategi fra 2007 udgør den overordnede ramme for Danmarks udenrigs- og udviklingspolitik over for Centralasien.

EU's, herunder Danmarks, interesser i regionen er primært forankret i ønsket om at bidrage til et stabilt og økonomisk velstående Centralasien p.g.a. regionens relative geografiske nærhed og politiske og økonomiske betydning. Ligeledes er EU's engagement i landene forankret i kampen mod terrorisme, forebyggelse af truslen om islamistisk fundamentalisme og ønsket om diversifikation af energiforsyningskilder og transitveje for at sikre mere pålidelige energileverancer til Europa fra Kasakhstan og Turkmenistan uden om Rusland. Vejen mod et stabilt og velstående Centralasien går gennem politiske og økonomiske reformer i landene og gennem styrkelse af deres selvstændighed i forhold til eksterne aktører.

Strategien omfatter samarbejde på følgende områder:

- Fremme af menneskerettigheder, retsstatsprincipper, god regeringsførelse og demokratisering.
- Investering i regionens fremtid gennem indsatser for unge og uddannelse.
- Fremme af økonomisk udvikling, handel og investeringer.
- Styrke energi- og transportsektoren.

- Miljørigtig bæredygtighed og administration af vandressourcerne.
- Bekæmpelse af fælles trusler så som organiseret kriminalitet herunder narkotika-, menneske- og våbensmugling.
- Fremme interkulturel dialog og forståelse.

EU's Centralasien-strategi understøttes af og implementeres gennem EU Kommissionens udviklingspolitiske strategi for Centralasien for 2007 – 2013 og EU's Samarbejds- og Partnerskabsaftaler med landene. Ligeledes har EU udpeget en særlig repræsentant for Centralasien, aktuelt Pierre Morel, som har mandat til at bistå implementeringen af EU's politiske målsætninger for regionen. EU Kommissionen er forpligtiget til jævnlige rapporter om strategiens implementering til det Europæiske Råd. EU har, som en af de største donorer i regionen, afsat 719 mio. euro til implementering af den udviklingspolitiske strategi.

EU's udviklingspolitiske strategi har tre overordnede fokusområder:

- Centralasiatisk regionalt samarbejde samt gode relationer med øvrige nabolande.
- Fattigdomsbekæmpelse.
- Fremme af god regeringsførelse og økonomiske reformer.

Disse tre fokusområder bliver udmøntet gennem finansiel støtte og styrket politisk dialog – herunder gennem EU's menneskerettighedsdialog med hvert af landene.

Danmark spiller en aktiv rolle i formuleringen af EU's politikker over for Centralasien. Særligt har Danmark presset på for at sikre, at fremme af respekten for menneskerettigheder er blevet en prioritet i EU's samarbejde med Centralasien, og at samarbejdet på energiområdet udbygges.

4. Danmarks politik over for Centralasien

4.1. Politiske relationer

I perioden efter Sovjetunionens sammenbrud blev der fra dansk side givet prioritet til etablering af politisk dialog med Kirgisistan og til at bistå dets transitions- og reformproces.

I de senere år har fokus været på at bidrage til fred og stabilitet i regionen gennem støtte til demokrati- og menneskerettighedsfremmende projekter og humanitær bistand. Den øgede danske interesse i regionen er forankret i konkrete sikkerhedspolitiske hensyn: Danmarks militære engagement i nabolandet Afghanistan, risiko for konflikter i og mellem landene i regionen samt terrortruslen. Ønsket om diversifikation af energileverancer til EU spiller også en rolle.

Danmark støtter aktivt EU's menneskerettighedsdialog med de centralasiatiske lande. EU's menneskerettighedsdialog med landene er blevet struktureret og mere resultatorienteret som følge af EU's Centralasien-strategi fra 2007. Fra et dansk synspunkt er det vigtigt, at der

arbejdes på flere fronter på at forbedre menneskerettighedsbeskyttelsen i landene, såvel gennem politisk dialog som i muligt omfang gennem konkret kapacitetsudvikling på dette område.

4.2. Dansk bistandsaktivitet i Centralasien

I starten af 1990'erne indledte Danmark et bistandssamarbejde med Kirgisistan. Der er endvidere blevet ydet humanitær bistand til primært Tadsjikistan. Danmark har støttet en lang række projekter, bl.a. til fremme af fred og stabilitet, gadebørns, handicappedes og ældres retssikkerhed, menneskerettigheder generelt, fremme af uafhængige medier, kapacitetsopbygning af civilsamfundet, uddannelse og modernisering af Kirgisistans fjernvarmecentraler. Disse projektaktiviteter har primært fundet sted i Kirgisistan og Tadsjikistan, men i begrænset omfang også i Kasakhstan. Danmark har ikke haft et bilateralt bistandssamarbejde med hverken Turkmenistan eller Usbekistan. Dog har civilsamfundet i Usbekistan nydt godt af dansk bistand gennem nogle få regionale programmer, som sigtede på konfliktforebyggelse og fremme af fred og stabilitet.

I de senere år har det danske bistandsengagement i regionen været mere begrænset. Det bunder i regeringens målsætning om at koncentrere de bilaterale danske bistandsmidler på færre lande. Danmarks nuværende bistand til Centralasien er således begrænset til nogle få regionale projekter, primært i Kirgisistan og Tadsjikistan, med sigte på at modarbejde radikaliserings i Ferghana-dalen, støtte til demokratiseringstiltag, fremme af frie medier, fremme af flygtnings retsstilling samt støtte til OSCE-akademiet i Bishkek, der forestår regionalt fokuserede uddannelses- og træningsaktiviteter med deltagelse af uddannelsessøgende fra alle fem centralasiatiske lande samt Afghanistan. Som tidligere udmøntes den danske støtte til Centralasien gennem multilaterale organisationer, herunder IOM, OSCE og EU, og gennem en række danske, internationale og lokale NGO'er.

4.3. Økonomiske forbindelser og samhandel

Danmarks kommercielle interesser i Centralasien er primært koncentreret i Kasakhstan. Dansk eksport til Kasakhstan har over det seneste årti været stærkt stigende og udgjorde i 2008 ca. 488 mio. kr. P.g.a. det stigende eksportmarked åbnede Danmark i 2004 et regionalt handelskontor i Kasakhstans økonomiske handelscentrum, Almaty. Flere danske virksomheder har handelskontorer i landet. Markedsmulighederne er koncentreret inden for energi og miljø, infrastruktur, landbrug og forbrugsvarer. Samhandlen med de øvrige centralasiatiske lande er relativt begrænset.

4.4. Dansk tilstedeværelse

Danmarks relationer til de centralasiatiske lande dækkes af den danske ambassade i Moskva, som er sideakkrediteret i alle de centralasiatiske lande. Det bistandspolitiske samarbejde varetages af Udenrigsministeriet i København, mens danske virksomheder primært betjenes af handelskontoret i Almaty.

Danmark har indgået en repræsentationsaftale med Tyskland, der som Schengen-land behandler visumansøgninger på Danmarks vegne. Dette gælder for visumansøgere fra Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Usbekistan. For Kasakhstans vedkommende forestår handelskontoret i Almaty videreforsendelse af visumansøgninger til behandling på den danske ambassade i Moskva.

Kirgisistans og Kasakhstans diplomatiske forbindelser til Danmark varetages af den kirgisiske og den kasakhiske ambassade i Berlin, mens den tadsjikiske ambassade i London varetager Tadsjikistans forbindelser til Danmark. Usbekistan og Turkmenistan har ikke ambassadører akkrediteret i Danmark, men visumansøgninger fra danskere kan behandles på deres ambassader i Berlin.

5. Perspektiver for fremtidigt dansk samarbejde med Centralasien

Danmark har en klar interesse i at bidrage til de centralasiatiske staters demokratiske udvikling og støtte tiltag med henblik på at undgå ekstremisme og konflikter. Regionens tilsyneladende stabilitet dækker over en række potentielle kriser på grund af risikoen for interne og regionale konflikter, terrorisme, yderligere menneskerettighedskrænkelser og grænseoverskridende kriminalitet. Der er desuden en risiko for, at ekstremisme og andre sikkerhedspolitiske problemer i nabolandet Afghanistan kan sprede sig til de centralasiatiske stater. Omvendt vil en sikkerhedspolitisk negativ udvikling i Centralasien kunne have uheldige konsekvenser for udviklingen i Afghanistan. Danske støtteindsatser i Centralasien vil således også kunne have betydning for vores indsats i Afghanistan. Fra dansk side prioriteres en regional tilgang i bestræbelserne på at løse problemerne i Afghanistan.

Danmark støtter aktivt EU's Centralasien-politik på basis af EU's Centralasien-strategi. Fra dansk side arbejdes der, ikke mindst via EU, for en fælles international holdning til håndtering af udfordringerne i Centralasien. De mere komplekse og bredtfavnende sikkerhedspolitiske trusler af i dag stiller større krav til samtænkning også af det internationale samfunds tiltag i forhold til Centralasien. Især sikkerhedspolitiske, udviklingspolitiske og handelspolitiske tiltag kan ikke længere betragtes som isolerede politikker, men derimod som væsentlige elementer, der må samtænkes i Danmarks og EU's politik over for Centralasien.

Fra dansk side vil man endvidere, primært i EU-regi, støtte tiltag med henblik på at øge mulighederne for at transportere energi fra Centralasien og det Kaspiske Hav til EU via det sydlige Kaukasus og Tyrkiet. De centralasiatiske landes store energiresourcer vil potentielt kunne bidrage til at dække EU-landenes øgede energibehov.

Danmark vil i de kommende år forstærke den bilaterale bistandsindsats i Centralasien. Det er hensigten at lægge vægt på fremme af respekt for menneskerettighederne, demokratisering og god regeringsførelse. Sådanne indsatser kan forhåbentlig medvirke til at bane vejen for mere demokratiske beslutningsprocesser, politisk stabilitet og økonomisk fremgang. Der vil blive

gjort en særlig indsats for at modvirke radikaliserings i Tadsjikistan og Kirgisistan, hvor ekstremistiske organisationer som Hizb-ut Tahrir har fået fodfæste.

Den danske bistand til Centralasien vil umiddelbart udgøre i alt 27 mio. kr. i perioden 2009-2012. Der vil således blive tale om mindre, målrettede indsatser. Bistanden vil især skulle koordineres med EU's omfattende engagement i regionen.

De konkrete danske indsatser udvælges i samarbejde med modtagerne, under hensyn til hvilke regeringer der udviser politisk vilje til at vedtage og implementere politiske og økonomiske reformer. Der fokuseres i første række på Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan og på fremme af demokrati og menneskerettigheder, retsstatsprincipper og god regeringsførelse, herunder bekæmpelse af korrupsion. Fremme af samarbejde mellem nationale NGO'er og myndigheder vil indgå som et vigtigt element. Der vil fortsat blive ydet bistand til internt fordrevne og flygtninge og bistand til at modvirke radikaliserings og konflikter i Fergana-dalen, primært i den kirgisiske del af dalen. I Kirgisistan vil der fortsat blive ydet støtte til bl.a. fremme af frie medier, ombudsmands-institutionen og embedsmandsuddannelse.

I lyset af Kasakhstans forestående OSCE-formandskab i 2010 vil Danmark de næste par år prioritere støtte til relevante statsinstitutioner og støtte til civilsamfundet i landet for at styrke mulighederne for, at Kasakhstan lever op til alle internationale forpligtigelser. Håbet er, at Kasakhstan vil kunne indtage rollen som regionens foregangsland. Ved tildelingen af OSCE-formandskabet på OSCE-ministerrådsmødet i Madrid i 2007 påtog Kasakhstan sig at implementere en 'storstilet politisk moderniseringsproces', som bl.a. omfatter liberalisering af medielovgivningen, større decentralisering, liberalisering af lovgivningen om valg og om politiske partier og efterlevelse af anbefalingerne fra OSCE's kontor for demokratiske institutioner og menneskerettigheder (ODIHR) samt fra OSCE's øvrige organer. Danmark vil bidrage til denne proces ved bl.a. at yde støtte til OSCE-missionens og NGO'ers indsatser i Kasakhstan inden for demokratisering og respekt for menneskerettigheder, herunder støtte til ombudsmands-institutionen.

Ligeledes støtter Danmark aktivt OSCE's indsats via feltmissioner i Centralasien. OSCE-missionerne har bl.a. mandat til at fremme den demokratiske udvikling og respekten for menneskerettigheder i landene for dermed at bidrage til langsigtet stabilitet i regionen. OSCE's kontor for demokratiske institutioner og menneskerettigheder (ODIHR) bidrager ligeledes på disse områder, bl.a. via rådgivning i forbindelse med lovgivningsreform og via valgobservation.

Trods øget dansk fokus på Centralasien vurderes der ikke i den nærmeste fremtid at være grundlag for oprettelse af danske repræsentationer i regionen udover det eksisterende handelskontor i Kasakhstans største by, Almaty, der planlægges opretholdt på grund af landets vækstpotentiale. Mulighederne for at være repræsenteret i Centralasien gennem EU eller det nordiske samarbejde vil imidlertid blive undersøgt nærmere. Samtidig overvejes det at øge sekunderingen af danske eksperter til regionen, primært til EU-delegationerne og OSCE-missionerne.

Udenrigsministeriet, Danmarks Eksportråd og handelskontoret i Almaty vil fortsat lægge vægt på at kunne yde professionel støtte til danske erhvervsvirksomheder aktive eller interesserede i markederne i Centralasien. I et økonomisk og handelsmæssigt perspektiv forventes Kasakhstan fremover fortsat at være klart det mest interessante land i Centralasien.

Aktuelt er Kasakhstan relativt hårdt ramt af den globale økonomiske krise og de lave priser på energi og andre råstoffer. Det påvirker naturligvis den økonomiske vækst og efterspørgsel i Kasakhstan i negativ retning og dermed danske virksomheders afsætnings- og produktionsmuligheder. Men på lidt længere sigt ventes vækst- og afsætningsmulighederne igen at være betydelige i navnlig Kasakhstan. Kasakhstans regering vil fortsat arbejde aktivt for at diversificere den kasakhiske økonomi. For dansk erhvervsliv forventes der især at være gode muligheder inden for områderne energi, vand, miljøteknologi, fødevarer, tekstiler og designforbrugsgoder. Kasakhstan har i januar 2009 ratificeret Kyoto-protokollen, hvilket givetvis vil åbne op for nye muligheder vedr. især fjernvarme, vind- og solenergi. Der er et enormt potentiale for at udnytte vindenergi i Kasakhstan.

Fra dansk side vil der via EU, WTO og bilateralt endvidere blive arbejdet på at fremme rammebetingelserne for samhandel med Kasakhstan. Heri vil bl.a. indgå støtte til Kasakhstans WTO-medlemskab på betingelser, der tilgodeser europæisk erhvervsliv, og tiltag med henblik på at indgå en bilateral dobbeltbeskatningsaftale.

Bilag: Landefakta

Bilag I: Kasakhstan

Kasakhstan erklærede sig uafhængigt i december 1991 som den sidste af de tidligere sovjetrepublikker (forfatning vedtaget i 1995). Med den lange grænse mod Rusland var Kasakhstans industri tæt knyttet til sovjetøkonomien, og selvstændigheden førte til en vis isolering af økonomien. Mellem 1999 og 2008 oplevede Kasakhstan imidlertid en markant økonomisk vækst. Landet har meget betydelige oliereserver (anslået 3,2 % af verdens beviste reserver) og har oplevet en kraftig stigning i eksportindtægterne. I 2008 var væksten på 3,2 %, men der forventes en minusvækst på 2 % i 2009 efterfulgt af en mindre plusvækst på omkring 1,0 % i 2010.

Befolkningssammensætningen har siden uafhængigheden ændret sig markant. Hvor etniske russere i 1991 udgjorde næsten halvdelen af befolkningen, er deres andel nu pga. udvandring faldet til omkring 25 %. Efter beslutning fra præsident Nazarbajev blev hovedstaden i 1997 flyttet fra Almaty i syd til Astana i det centrale Kasakhstan.

Præsident Nazarbajev blev genvalgt i december 2005 med 91 % af stemmerne i et valg, der ligesom det forrige præsidentvalg i 1999 gav anledning til betydelig international kritik. Til parlamentsvalget i 2007 vandt regeringspartiet Nur Otan samtlige pladser i underhuset. Politisk kan styret karakteriseres som et klanbaseret oligarki med begrænset ytringsfrihed, hvilket vanskeliggør eksistensen af en reel opposition. På EIU's demokratiindeks rangerer landet som nummer 127 ud af 167 lande og klassificeres som "autoritært".

Udenrigspolitisk har Kasakhstan fastholdt nære relationer til Rusland. Kasakhstan er også fortaler for et tættere samarbejde mellem de tidligere sovjetrepublikker. Dette er bl.a. kommet til udtryk i oprettelsen af et europæisk-asiatisk økonomisk fællesskab sammen med Rusland, Belarus, Tadsjikistan og Kirgisistan, samt en forestående toldunion med Rusland og Belarus. Sikkerhedspolitisk indgår Kasakhstan i CSTO-alliancen. Forholdet til EU og USA er godt og stabilt. EU har i juli 1999 indgået en Partnerskabs- og Samarbejdsaftale med Kasakhstan, hvilket giver et godt grundlag for udviklingen af et politisk baseret partnerskab med gensidige handels- og investeringsfordele. I 2006 underskrev EU og Kasakhstan et memorandum om energisamarbejde. USA har engageret sig betydeligt i den kasakhiske olieindustri. I 1996 søgte Kasakhstan om medlemskab af WTO, men forhandlingerne herom er ikke afsluttet.

Danmarks eksport til Kasakhstan steg mellem 2004 og 2008 fra 252 mio. DKK til 488 mio. DKK. Importen udgjorde i 2008 263 mio. DKK. Handelsrelationerne dækkes af Danmarks handelskontor i Almaty.

Kasakhstan i facts:

Officielt navn: Republikken Kasakhstan. **Sprog:** Kasakhisk (officielt), russisk bruges administrativt. **Hovedstad:** Astana. **Religion:** Sunni-muslimsk og russisk-ortodoks kristendom. **Valuta:** Tenge. **Areal:** 2.724.900 km². **Indbyggertal:** 15,9 mio. (2009 est.). **BNP:** 129,8 mia. US\$ (2008). **Vækst i BNP:** 3,2 % (2008). **BNP pr. indbygger:** 11.204 US\$ (2008).

Styreform: Republik. **Statsoverhoved:** Præsident Nursultan Nazarbajev. **Regeringsleder:** Premierminister Karim Masimov. **Udenrigsminister:** Marat Tazjin

Bilag II: Kirgisistan

Siden uafhængigheden fra Sovjetunionen i 1991 (forfatning vedtaget i 1993) har Kirgisistan været opfattet som det land blandt de centralasiatiske republikker, der bedst har formået at omsætte vestlige normer til lokale forhold, såvel i økonomisk som i demokratisk forstand. Denne tendens er imidlertid ikke længere så entydig. De åbenlyse uregelmæssigheder ved parlamentsvalget i februar-marts 2005 og de efterfølgende uroligheder tvang præsident Askar Akajev til at træde tilbage. Der blev udskrevet nyt præsidentvalg, som fandt sted den 10. juli 2005. Den tidligere premierminister, Kurmanbek Bakiyev, vandt præsidentvalget med stort flertal. Bakiyev blev genvalgt d. 23. juli 2009 med 76 % af stemmerne. Valget blev stærkt kritiseret af internationale organisationer, herunder OSCE. Bakiyev sidder sikkert på magten, både som følge af oppositionens splittelse og på grund af hans øgede villighed til at udnytte kontrollen med politikvæsenet, medierne og administrationen til at sikre egen magtbastion.

Den økonomiske krise ventes at medføre øget social ustabilitet. Et lån i 2009 fra Rusland på over 2,3 mia. USD tillader et større offentligt underskud til dækning af øgede sociale udgifter og større offentlige investeringer, hvilket forventes at modvirke social uro. Islamistiske militante grupper har periodevist være aktive i grænseområdet op til Usbekistan og Tadsjikistan. Et af landets største problemer er korrupsion. Medierne, som forfatningsmæssigt er sikret en høj grad af pressefrihed, har de seneste år mærket en stramning af statens kontrol med deres virksomhed, især op til parlamentsvalget i februar 2005 og præsidentvalget i juli 2009. De mange ikke-statslige organisationer nyder relativt store udfoldelsesmuligheder, så længe deres virke ikke skønnes at være politisk farligt.

Økonomisk har Kirgisistan oplevet fremgang i 2007 og 2008 med vækstrater på henholdsvis 8,5 og 7,6 %. Men der forventes negativ vækst i både 2009 og 2010. Dette skyldes bl.a. globalt prisfald i landets eksportråvarer og økonomisk nedgang i Rusland og Kasakhstan med dertilhørende færre pengeoverførsler fra kirgisiske emigranter i de to lande. Størstedelen af lånet fra Rusland skal finansiere Kambarata-vandkraftværket på Naryn-floden, hvilket på kort sigt vil beskæftige 15-18.000 bygningsarbejdere og på længere sigt gøre Kirgisistan selvforsynende mht. elektricitet.

Landets primære økonomiske aktivitet er landbrug, der beskæftiger over halvdelen af arbejdsstyrken, men udgør under 30 % af BNP. Størstedelen af eksporten består af metaller og mineraler, med guld som vigtigste eksportkilde. Den kirgisiske økonomi lider fortsat under en forældet infrastruktur og et underudviklet finanssystem. Privatiseringen går langsomt på trods af en god start i begyndelsen af 1990'erne. Kirgisistan blev som det første SNG-land medlem af WTO i slutningen af 1998.

Udenrigspolitisk har Kirgisistan et relativt godt, men kompliceret forhold til de øvrige centralasiatiske lande, Rusland og Kina. Den nye regering har fortsat Akajevs udenrigspolitiske linje, hvor der så vidt muligt balanceres mellem stormagterne Rusland, Kina og USA. Rusland spiller dog stadig den største udenrigspolitiske rolle i landet, hvilket blev illustreret i 2009 med opsigelsen af NATO's tilladelse til at benytte Manas luftbasen uden for Bishkek. Den nye regering støtter således øget integration i det russisk dominerede SNG, men har samtidig forsøgt at tiltrække vestlig støtte i kraft af den relativt demokratiske situation. Derfor har Kirgisistan også haft vestlige donorerers interesse, hvorimod private udenlandske investeringer

har ladet vente på sig. Der blev i juli 1999 indgået en Partnerskabs- og Samarbejdsaftale med EU, og landet modtager teknisk EU-bistand.

Trods adskillige år med pæne vækstrater er Kirgisistan stadig den næstfattigste af de tidligere sovjetrepublikker, kun overgået af Tadsjikistan. Andelen af befolkningen, der lever under FN's fattigdomsgrænse, er dog faldet fra 60 % i slutningen af 1990'erne til under 40%.

Den danske samhandel med Kirgisistan er beskednen. Eksporten til landet er relativt lille og svinger med enkelte ordrer. Importen fra Kirgisistan er ubetydelig. Handelsrelationer dækkes af Danmarks handelskontor i Kasakhstan.

Kirgisistan i facts:

Officielt navn: Den Kirgisiske Republik. **Sprog:** Kirgisisk og russisk. **Hovedstad:** Bishkek.

Religion: Sunni-muslimsk. **Valuta:** Som. **Areal:** 198.500 km². **Indbyggertal:** 5,2 mio. (est. 2007). **BNP:** 5,1 mia. USD (2008). **Vækst i BNP:** -3,0 % (est. 2009). **BNP pr. indbygger:** 977 USD (2008). **Statsoverhoved:** Præsident Kurmanbek Bakiyev. **Regeringsleder:** Premierminister Igor Tjudinov. **Udenrigsminister:** Kadyrbek Sarbajev.

Bilag III: Tadsjikistan

Den lille republik nord for Afghanistan opnåede selvstændighed i 1991 (forfatning vedtaget i 1994), men blev kastet ud i en borgerkrig fra 1992 til 1997, da den tidligere kommunistiske ledelse afviste at dele magten med islamistiske og pro-demokratiske kræfter. Perioden efter fredsslutningen i 1997 har været præget af en langsom tilbagevenden mod normale tilstande. Rusland har siden uafhængigheden haft stor indflydelse på landets interne forhold. Russiske tropper overvåger fredsaftalens overholdelse og deltager i bevogtningen af grænsen mod Afghanistan. Frankrig og Tyskland benytter baser i landet til at understøtte den militære indsats i Afghanistan.

Præsident Rahmon har ledet landet siden uafhængigheden i 1991, og han kan efter forfatningen blive i embedet frem til 2020. Han har sin støtte i parlamentets største parti - Folkets Demokratiske Parti (HDKT). Der blev senest afholdt præsidentvalg i november 2006, hvor Rahmon vandt med 79 % af stemmerne.

I det nordlige Tadsjikistan er der en vis tilslutning til den forbudte bevægelse Hizb-ut-Tahrir, og sikkerhedsstyrkerne har slået hårdt ned på mistænkte medlemmer. Andre islamistiske grupper har tidligere benyttet landet som base til angreb ind i Usbekistan og Afghanistan.

Tadsjikistan var allerede inden selvstændigheden en af de fattigste republikker i Sovjetunionen. Borgerkrigens ødelæggelser i årene efter selvstændigheden samt tørke og jordskælv i 2000 forværrede situationen, og store dele af befolkningen er fortsat afhængig af udenlandsk nødhjælp. En periode efter årtusindskiftet med vækstrater på 7-8 % sluttede med den globale økonomiske krise, som fra efteråret 2008 har ramt Tadsjikistan hårdt. Tadsjikistan var i 2007 det land i verden, hvor pengeoverførsler fra emigranter udgjorde størstedelen af BNP - omkring 50 %. Økonomisk nedgang i Rusland, hvor 1,5 mio. tadsjikere anslås at arbejde, og Kasakhstan har medført drastiske fald i overførslerne. Der frygtes stigende social uro som følge af bl.a. hjemvendte unge mænd uden arbejde.

Landet har optaget lån fra både IMF (120 mio. USD i perioden 2009-2011) og Verdensbanken (20 mio. USD i 2009). Herudover har især Rusland, Kina, Iran og USA givet lån til eller direkte finansieret infrastruktur- og energiprojekter. Tadsjikistans eksportindtægter kommer hovedsageligt fra eksport af aluminium og bomuld, varer som i kølvandet på krisen har været udsat for faldende globale priser. Landet må importere store mængder fødevarer, da det opdyrkede areal pr. indbygger er et af verdens laveste. Inflationen var 20,5 % i 2008, men forventes at være under 10 % de efterfølgende par år.

Tadsjikistan har lidt under usikre energiforsyninger i form af hyppige strømafbrydelser og rationeringer. Usbekistan har hævet prisen på naturgas og har flere gange afbrudt forsyningerne ved manglende betaling. Tadsjikistan har grundet sit bjergrige indre et stort potentiale for at udvikle vandenergi. Bygning af dæmninger og tilhørende vandkraftværker bliver mødt med modstand fra særligt Usbekistan og Kasakhstan, som skal bruge det samme vand til deres landbrugsproduktion.

Den danske eksport til Tadsjikistan steg fra 4,9 mio. DKK i 2007 til 17,5 mio. DKK i 2008.

Sukker og sukkerprodukter udgjorde over halvdelen af eksporten. Importen udgjorde kun lidt over en halv million DKK i 2008. Handelsrelationerne til Tadsjikistan varetages af Danmarks handelskontor i Kasakhstan.

Tadsjikistan i facts:

Officielle navn: Republikken Tadsjikistan. **Statsprog:** Tadsjikisk (officielt), russisk bruges administrativt. **Hovedstad:** Dushanbe. **Religion:** Sunni-muslimsk (80 %) og shia-muslimsk (5 %). **Valuta: Somoni. Areal:** 143.100 km². **Indbyggerantal:** 7,4 mio. **BNP:** USD 5,1 mia.(2008). **Vækst i BNP:** 1,0% (est. 2009). **BNP pr. indbygger:** 689 USD (2008) **Statsoverhoved:** Præsident Emomali Rahmon. **Regeringsleder:** Oqil Oqilov. **Udenrigsminister:** Hamrokhon Zarifi.

Bilag IV: Turkmenistan

Turkmenistan er en tyndtbefolket ørkenstat, som adskiller sig fra de fire øvrige centralasiatiske stater ved sin høje grad af etniske homogenitet. Udviklingen siden uafhængigheden i 1991 var længe præget af politisk totalitarisme, økonomisk stagnation og udenrigspolitisk isolation. Landet havde frem til 2006 et regime, der var baseret på en personkult omkring præsident Nijasov, kaldet "Turkmenbashi" ("det turkmenske folks fader"). Nijasov døde i december 2006. Berdymukammedov, fhv. vicepremierminister, blev i februar 2007 valgt til ny præsident. Han har fortsat Nijasovs stil med at være den altdominerende skikkelse i turkmensk politisk liv. Men han har neddrolet forgængerens personkult og brudt landets udenrigspolitiske isolation.

Den turkmenske regering har siden uafhængigheden bevaret magten over det turkmenske samfund og statsapparat ved stram kontrol via sikkerhedstjenesterne samt ved at opretholde kunstigt lave priser på gas, el og vand. Både forhenværende præsident Nijasov og præsident Berdymukammedov har benyttet sig af hyppige udskiftninger inden for administrationen og det politiske liv for at undgå, at potentielle udfordrere kunne oparbejde en magtbase og popularitet. En række ministre og embedsmænd er inden for de seneste år blevet idømt langvarige fængselsstraffe. En væsentlig konsekvens af de hyppige udskiftninger er underminering af samfundsøkonomien og statsapparatets evne til at fungere. Den hjemlige opposition er ikke-eksisterende, og der har været eksempler på tortur og forfølgelse af religiøse mindretal. Den brede befolkning lever i relativ fattigdom og er politisk passiv.

Trods stagnerende gasproduktion indgik præsident Nijasov i 2005-2006 en række aftaler om levering af gas, primært til Rusland og Kina. Med Rusland er bl.a. forhandlet en forøgelse af prisen til "europæiske priser". En rørledning, der forbinder Turkmenistan med Kina, skal efter planen levere naturgas fra slutningen af 2009 og nå et volumen på 30 mia. m³ i 2012. Hvis Turkmenistan skal honorere eksisterende aftaler, er der behov for massive udenlandske investeringer. Styret har endnu ikke indgået signifikante aftaler med udenlandske energiselskaber om udvidelse af den eksisterende udvinding.

Generelt er investeringsklimaet dårligt. Bl.a. kan fremhæves manglende privatisering af de statslige virksomheder og styrets restriktive økonomiske politik. Grundlæggende er der stadig tale om en kommandoøkonomi som i sovjettiden, hvor landbrugsvarer produceres på kollektivbrug. Valutakursen holdes kunstigt højt, og bureaukratiske forhindringer står ofte i vejen for oprettelsen af nye virksomheder. Turkmenistans indtægter kommer hovedsagelig fra eksport af naturgas og bomuld. Styret eksporterer størstedelen af dets naturgas gennem Rusland, men arbejder aktivt på at sprede eksporten til bl.a. Kina og evt. Europa uden om Rusland.

Grundet dets økonomiske isolation, en opsparet stabiliseringsfond og forhøjede gaspriser for eksport til Rusland, lader Turkmenistan til at komme relativt uskadt ud af den globale økonomiske krise. Væksten forventes at falde til 1,0 % i 2009, og derefter stige fra 2010 og fremefter, som følge af forøget produktion af naturgas.

Siden selvstændigheden har Turkmenistan haft et nationalistisk program, der har betydet, at etniske turkmenere favoriseres, mens andre etniske grupper mistænkeliggøres. Turkmenistan

har ladet sin udenrigspolitik diktere af naturgassen, hvorfor man har satset på et godt forhold til Rusland og et venskabeligt forhold til Iran. Forholdet til Rusland lider dog under den negative behandling af det russiske mindretal i landet. Præsident Berdymukhamedov har søgt at positionere sig selv som mægler i regionale konflikter. Udenlandske medier er fortsat vanskeligt tilgængelige, og næsten alle skoler, der tilbyder undervisning i fremmedsprog, er blevet lukket. I 2001 lukkede den turkmenske regering alle ikke-statslige internet-udbydere.

EU har undertegnet en Partnerskabs- og Samarbejdsaftale med Turkmenistan, men denne er sat i bero pga. den politiske situation i landet og den manglende respekt for menneskerettigheder.

Den danske eksport til Turkmenistan udgjorde i 2008 8,8 mio. DKK. Importen fra Turkmenistan er nærmest ikke-eksisterende. Handelsrelationer til Turkmenistan varetages af Danmarks handelskontor i Almaty, Kasakhstan.

Turkmenistan i facts:

Officielt navn: Republikken Turkmenistan. **Sprog:** Turkmensk (officielt) og russisk (til interetnisk kommunikation). **Hovedstad:** Asjkhabad. **Religion:** Sunni-muslimsk (89%). **Valuta:** Manat. **Areal:** 488.100 km². **Indbyggertal:** 5,2 mio. (2008 estimat). **BNP:** 8,1 mia. USD (2008). **Vækst i BNP:** 3,0 (2008). **BNP pr. indbygger:** 1.564 USD (2008). **Styreform:** Republik. **Statsoverhoved og regeringsleder:** Præsident Gurbanguly Berdymukhammedov.

Bilag V: Usbekistan

Landet erklærede sin uafhængighed i august 1991, flere måneder før opløsningen af Sovjetunionen. Landet lider stadig under økonomiske eftervirkninger fra sovjetperioden, bl.a. miljømæssige følger af overforbrug af kemikalier i landbrugsproduktionen.

Forfatningen, vedtaget i december 1992, giver formelt Usbekistan en demokratisk styreform. Reelt er der tale om et autokrati. Parlamentet består af politiske partier under præsidentens kontrol. Størstedelen af den udøvende magt er koncentreret hos præsidenten, som også udpeger landets dommere. Ved seneste præsidentvalg i december 2007 opnåede den siddende præsident Karimov 90,7% af stemmerne, ved et valg hvor de fire andre kandidater alle åbent støttede Karimov. Der bliver slået hårdt ned på enhver opposition. Ved en folkeafstemning den 27. januar 2002 blev det med stort flertal vedtaget at ændre forfatningen således, at præsidentens embedsperiode er blevet forlænget fra 5 til 7 år. Der blev fra vestlige lande og NGO'er fremsat kritik af folkeafstemningen.

Usbekistan har været ramt af flere terrorangreb, herunder fra islamistiske fundamentalistiske grupper. I 1999 var Karimov selv udsat for et attentatforsøg af den muslimske oprørsgruppe IMU, og i foråret 2004 blev op mod 50 mennesker dræbt i landets første selvmordsangreb. 33 af de dræbte var selvmordsterrorister. Her tog Jihad Islamic Group ansvaret. Der har endvidere været bombeattentater mod statsanklagerens kontor samt amerikanske og israelske ambassader. I maj 2005 slog myndighederne hårdt ned på bevæbnede elementer og civile demonstranter i byen Andidjan. Præsident Karimov har efterfølgende modsat sig en international uafhængig undersøgelse af begivenhederne som anmodet af bl.a. FN, OSCE og EU. I 2009 blev flere politifolk dræbt, da militante islamister angreb en politistation og udførte et selvmordsbombeangreb i Andidjan-regionen.

Efter flere år med vækstrater mellem 7 og 9 %, forventes den økonomiske vækst at falde til 2,5 % i 2009 som følge af den globale økonomiske krise. Høje indtægter fra eksport af naturgas har mindsket incitamenterne til makroøkonomiske og strukturelle reformer. Der er ikke udsigt til, at regeringen vil gennemføre IMF's anbefalede stabiliseringsprogram. Faldende priser på importeret olie og fødevarer ventes at bringe inflationen fra 14 % til under 9 % for 2009 og 2010.

Den danske eksport til Usbekistan er steget fra DKK 13,4 mio. i 2005 til DKK 56,1 mio. i 2008. Importen udgjorde 3,4 mio. DKK i 2008. Handelsrelationerne varetages af Danmarks handelskontor i Kasakhstan.

Forholdet til nabolandene er kompliceret pga. stridigheder om anvendelse af de begrænsede vandressourcer i Centralasien, energiforsyninger og demarkering af landegrænserne. Usbekistan har flere gange udnyttet sin status som leverandør af naturgas til at opnå politiske indrømmelser, ligesom dets hårdhændede grænsekontrol har skabt problemer med nabolandene. Forskellige forsøg på samarbejde er strandet pga. landenes forskellige tilgange til reformprocesser og økonomisk politik. Det politiske samarbejde med Georgien, Ukraine, Aserbajdsjan og Moldova i GUUAM var hovedsageligt en markering af et ønske om økonomisk uafhængighed af Rusland, men med udmeldelsen fra GUUAM i 2000 rykkede Usbekistan atter

tættere på Rusland. I 2006 blev Usbekistan fuldt medlem i det Eurasiske Økonomiske Fællesskab (Eurasec), hvorved det signalerede sin villighed til øget regional integration under russisk lederskab. Usbekistan suspenderede dog sit medlemskab af organisationen igen i november 2008.

Der blev i juli 1999 indgået en Partnerskabs- og Samarbejdsaftale med EU, og EU giver teknisk bistand gennem TACIS programmer. Landet har desuden et begrænset samarbejde med NATO og har bl.a. afholdt fælles øvelser på usbekisk jord med alliancen. Efter den 11. september 2001 indgik Usbekistan et tæt samarbejde med USA, som bl.a. bestod i, at amerikanske tropper kunne operere fra baser i Usbekistan. Dette forhold blev kølnet kraftigt efter Andidjan-massakren, hvor amerikansk kritik medførte, at præsident Karimov opsagde baseaftalen med USA. Siden er forholdet til EU og USA forbedret tilstrækkeligt til, at NATO-lande kan benytte Usbekistan som transitland for ikke-militært gods til Afghanistan.

Usbekistan i facts:

Officielt navn: Den Usbekiske Republik. **Sprog:** Usbekisk (officielt), russisk, tadsjikisk. **Hovedstad:** Tasjkent. **Religion:** Muslimer (88%), ortodokse (9%). **Valuta:** Som. **Areal:** 447.400 km². **Indbyggerantal:** 27,69 mio. (2008 estimat). **BNP:** 27,9 mia. USD (2008). **BNP pr. indbygger:** 979 USD (2008). **Vækst i BNP:** 2,5% (est. 2009). **Styreform:** Republik. **Statsoverhoved:** Præsident Islam A. Karimov. **Regeringsleder:** Premierminister Sjavkat M. Mirsijajev. **Udenrigsminister:** Vladimir Norov.